

Makalenin Dergiye Ulaşma Tarihi: 09.04.2017
Yayın Kabul Tarihi: 04.12.2017

Kavimler Göçü ve Batı Roma İmparatorluğu'nun Çöküşü

Migration of Tribes and Falling of Western Roman Empire

Yrd. Doç. Dr. Fatma ÇAPAN*
Baran GÜVENÇ**

Öz:

Türklerin çeşitli sebeplerden dolayı anayurtlarından ayrılmaları ile başlayan kavimler göçü neticesinde Batı Roma İmparatorluğu'nun sonunu hazırlayan birtakım olaylar cereyan etmiştir. Türklerin önlerinde bulunan Germen kavimlerini batıya doğru itmeleri, bu kavimlerin Roma İmparatorluğu'nun sınırlarını tehdit etmesine neden olmuştur. *İmparator* I. Theodosius (379-395) döneminde bir yandan içeride ekonomik, dini, toplumsal karışıklıklar yaşanırken diğer yandan devletin sınırları barbar akınları ile büyük bir tehdit altına girmiştir. Böyle bir ortamda I. Theodosius 395 yılında imparatorluğu iki oğlu Arkadius ve Honorius arasında taksim etmiştir. Bu taksimat doğu ile batı arasında kesin bir ayrılığı hedeflemezken esasen de bir ayrılığın başlangıcı olmuştur. Zaman içerisinde imparatorluğun *doğu yakası* stratejik, askeri, siyasi, ekonomik vs. nedenlerden dolayı gittikçe güçlenirken, batı yakası Germen kavimlerin saldırı ve tazyikiyle zayıflamaya başlamıştır. Bu durum Batı Roma İmparatorluğu'nun sonunu getirirken Avrupa kıtasının siyasi ve etnik haritasının da büyük ölçüde değişmesine neden olmuştur.

Anahtar sözcükler: Kavimler Göçü, Hunlar, Batı Roma İmparatorluğu, Attila.

* Gaziantep Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi, capan@gantep.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-8682-4179>

** Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, b.aranguvenc@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-0169-1344>

Abstract:

As a result of migration of tribes, which started with Turks' leaving their homeland for various reasons, several events leading to fall of Western Roman Empire occurred. Turks pushed German tribes who located in front area to west, which led these tribes to threaten the border of Roman Empire. In the period of I. Theodosius (379-395) on one hand there was increasing religious, economic and social unrest inside; on the other hand, Roman Empire's borders were under threat by barbarian invasions. In such an environment I. Theodosius shared the empire between Arkadius and Honorius, his two sons in 395. Although this sharing did not aim for absolute separation, it was the beginning of a separation indeed. While Empire's Eastern side strengthened for strategic, military, political and economic reasons, western side weakened with German invasions. While this situation spelled the end of west side, it caused the political and ethnic map of the continental Europe to vary greatly.

Key Words: Tribal Migration, Huns, Western Roman Empire, Attila.

Giriş:

İtalya yarımadasının kuzeybatısında bulunan Tiber Nehri'nin güneyinde verimli topraklara sahip olan Latium bölgesi eski devirlerden beri insanların yaşam alanı olmuştur. Buraya M.Ö. 2000'lerin sonlarına doğru kuzeyden (Atlan 2014: 5) gelen İtalikler adında bir grup yerleşmiştir. Latium'da İtalikler'in bir kolu olarak yaşayan ve savaşçı bir toplum olan Latinler, bu bölgeyi taksim ederek ayrı klanlar halinde yaşamaya başlamışlardır. Böylelikle Latin şehirleri meydana gelmiştir. Bu klanlardan birisi de Tiber nehrinin ağzında bulunan küçük bir tepecik üzerindeki Roma'dır (Demircioğlu 2015: 34-35).

Roma'nın kuruluşuyla ilgili birçok efsane bulunmaktadır. Bunlardan en eskisi, Troia'lı bir prens olan Aeneas'ın bu şehri kurduğu ve Troia'lı bir kadın olan Rhome'nin ismini bu şehre verdiği. Romalılar şehrin kuruluş günü olarak M.Ö. 21 Nisan 753'ü kabul etmişlerdir (Atlan 2014: 11-12; Demircioğlu 2015: 34-35). Roma şehri bu tarihte kurulduktan sonra birçok kral tarafından yönetilmiş ve Romulus bu şehrin ilk kralı olmuştur¹. Romulus, Roma tahtına çıktıktan sonra teşkilatlanmaya önem vermiştir. Senex (yaşlı) adı verilen kişiler bir araya getirilerek Senato

¹ Efsaneye göre Kral Aeneas'ın oğlu Julius Latium bölgesinin doğusunda Alba Longa kentini kurduktan sonra burada krallığını ilan etmiştir. Ancak son krallar Numitor ve Amilius arasında iktidar kavgaları nedeniyle Numitor, Amilius tarafından tahttan indirilerek ailenin bütün erkekleri öldürülmüştür. Numitor'un kızı Rhea Silvia ise Vesta tapınağına kapatılmıştır. Ömrünün sonuna kadar bir bakire olarak kalmaya mahkûm edilen Silvia burada bulunduğu sırada tanrı Mars ile yakınlaşmış ve ikiz erkek çocukları Romulus ve Romulus'a hamile kalmıştır. Bunu duyunca çok kızan Amilius bu çocukların Tiber Nehri'ne atılmalarını istemiştir. Bir sepetin içinde nehre bırakılan ikiz kardeşler kıyıya vurdukları sırada dişi bir kurt tarafından bulunarak emzirilmiştir. Bir çoban tarafından da bakılarak büyütülen bu ikiz kardeşler vakti geldiğinde ailelerinin başına geleni öğrenerek dedeleri Numitor'u yeniden tahta çıkarmışlardır. Ancak daha sonra kendi aralarında taht kavgasına düşen kardeşlerin arası açılmıştır. Romulus kardeşi Romulus'u öldürerek tahta çıkmıştır. Daha geniş bilgi için bkz. Basık 2013: 8-9.

oluşturulmuştur. Bu meclis tecrübeleri ve birikimleri ile önemli meselelerde krala danışmanlık yapmıştır. Ayrıca savaşçı bir kişiliği olan Romulus, orduyu da düzenlemiş, halkı Patrici ve Pleb olarak ikiye ayırmıştır (Atlan 2014: 12). M.Ö. 508 yılında Roma'da seçkinler sınıfı son Kral Tarquinius'un zalimce yönetimini bahane ederek ayaklanmış ve krallık yerine cumhuriyet rejimini getirmişlerdir. Cumhuriyet rejimi Roma'da kısa sürede kabul görmüştür (Atlan 2014: 25).

Roma M.Ö. V. yüzyıldan itibaren sürekli gelişme göstermiş fakat M.Ö. IV. yüzyıl başlarında ani bir Kelt akınına maruz kalmıştır. Roma ordusunu dağıtan Keltler, burayı yakıp yıkmışlardır. Bu olaydan sonra siyasi prestijini yitiren Roma müttefikleri ve komşularına karşı liderlik vasfını yitirmiştir. Birçok Latin şehri bunu fırsat bilerek ayaklanmışlardır. Ancak Roma M.Ö. IV. yüzyılın ortalarına doğru yeniden toparlanarak kaybettiği yerleri ele geçirmiştir. Bu tarihten itibaren Roma egemenliği Latium bölgesinin dışına çıkmaya başlamıştır. Öncelikle sınır komşuları olan ve İtalya egemenliğinde önemli rakipleri olan Vei kentini kendine bağlayan Romalılar, Samnitlerle yaptıkları ağır savaşlardan sonra onları da kendi müttefikleri konumuna getirmişlerdir. Bu yüzyıldan itibaren sürekli bir fetih politikası güdecek olan Roma ilk olarak Orta İtalya'yı fethederek, daha sonra Güney İtalya'ya yönelmiş ve Po vadisinin güneyinden itibaren bütün İtalya yarımadasına hâkim olmuştur (Demircioğlu 2015: 107-155).

İtalya'da siyasi hâkimiyeti sağlayan Roma, Afrika ve Asya ile arasında önemli bir bağlantı konumunda olan, Sicilya adası ile Messina Boğazı'na hâkim olmak istemiştir. Bu bölge o günlerde Kartaca'nın sınırları içerisindeydi ve Batı Akdeniz ticareti için de önemli bir konumdadır. Bunun farkında olan Roma, bundan sonra Akdeniz hâkim olma politikası gütmüştür. Bu suretle Sicilya'ya giren Roma ile Kartaca arasında 23 yıl sürecek olan I. Kartaca savaşı başlamıştır. Savaş Roma'nın üstünlüğü ile sonuçlanmış ve M.Ö. 241 yılında iki devlet arasında barış imzalanmıştır. Sonuç olarak Roma Sicilya'yı alarak ilk defa deniz aşırı bir toprak kazanmıştır. II. Kartaca savaşı sonunda ise Roma artık İspanya'yı da ele geçirmiş ve Batı Akdeniz tamamıyla Roma'nın kontrolüne geçmiştir (Demircioğlu 2015: 210-274).

Batı Akdeniz'de hâkimiyetini güçlendiren Roma, gözünü Doğu Akdeniz hâkimiyetine çevirmiştir. Roma'nın asıl amacı buradan toprak elde etmek yerine nüfuz sağlamak ve doğuda sürekli gelişen devletlerin kendisine yaklaşarak tehlike yaratmasını engellemek olmuştur. Fakat doğuda aniden gelişen bir hadise neticesinde Roma'nın doğu politikası değişmiştir. Nitekim M.Ö. 204 yılında ölen Mısır kralının yerine küçük yaşta oğlu tahta çıkınca, Suriye ve Makedonya kralları Mısır topraklarını paylaşmak için bir antlaşma yapmış ve netice itibarıyla Mısır'ın kendilerine yakın topraklarını fethetmeye başlamışlardır. Makedonya kralının fethettiği yerlerde menfaatleri bulunan Rhodos ve Bergama kralları buna karşı çıkmış ve araları açılmıştır. Rhodos ve Bergama kralları Roma'dan yardım istemişler ve karşılık bulunca üç koldan Makedonya'ya saldırarak, Makedonya'yı ağır bir antlaşma yapmaya mecbur bırakmışlardır (Atlan 2014: 103-105). Roma İtalya'nın doğusunu korumak amacıyla Adriyatik Denizine hâkim olmak istemiş ve netice itibarıyla

Makedonya ile bir savaş daha kaçınılmaz olmuştur. Nihayetinde M.Ö. 168 yılında Makedonlar Roma'ya bir kez daha yenilmişlerdir. Sonuç olarak Roma Akdeniz'de hâkimiyetini tamamlamıştır (İplikçioğlu 2007: 82).

Bundan sonra Roma Devleti, bir imparatorluk haline gelerek kısa sürede doğuda ve batıda büyük topraklar elde etmiştir. Ancak Roma İmparatorluğu sınırlarının genişlemesiyle birlikte dış politikada önemli sorunlar ve tehditlerle de karşılaşmaya başlamıştır. Özellikle M.S. III. yüzyıldan itibaren siyasi, askeri, sosyal ve ekonomik yönden zorlu günler yaşanmıştır. Üstelik doğuda Sasaniler gibi güçlü bir düşman ile uğraşmak zorunda kalan Roma'nın, batıda da Germen kavimlerinin saldırıları ile boğuşması durumu daha da zorlaştırmıştır (Ostrogorsky 1999: 40; Çapan 2015: 42). Bu zor dönemde imparatorluğun başına geçen Diocletianus (284-305) duruma çözüm bulmak amacıyla çalışmalar başlatmıştır. Oldukça genişleyen ve bundan dolayı yönetimi zorlaşan ülke topraklarını 285 yılında dört parçaya ayırarak Tetrarkhia (Dörtlü Yönetim) sistemini kurmuştur. Böylece İmparatorluğun doğusuna ve batısına iki Augustus ve iki Caesar atamıştır. Devlet toprakları her ne kadar dört ayrı parçaya bölünerek yönetilse de devletin bütünlüğü fikrinden vazgeçilmemiştir. Bir imparatorun çıkardığı kanun bütün ülke için geçerli olurken, her bir imparator diğerine danışmak ve iş birliği yapmak zorunda kalmıştır. Bu yönetim şekli Diocletianus hayatta iken sorunsuz bir şekilde işlerken onun ölümünden sonra taht kavgalarına neden olmuştur. 375-395 yılları arasında hüküm süren İmparator Theodosius uzun süren bir iç savaştan sonra yeniden bütün imparatorluğu tek bir yönetim altında birleştirmeyi başarmıştır. Ancak İmparator Theodosius ölümünden kısa bir süre önce imparatorluğu iki oğlu arasında doğu ve batı olarak taksim etmiştir. Her ne kadar devletin bütünlüğü fikrinden vazgeçilmemiş olsa da bu durum Roma İmparatorluğu'nun kesin olarak ikiye ayrılmasına neden olmuştur (Ponting 2011: 265; Vasiliev 1943: 108). Çünkü içinde bulunulan şartlar imparatorluğun her iki yarısı arasındaki bağların giderek gevşemesine neden olmuştur (Ostrogorsky 1999: 49-50). Bu sırada Kavimler Göçünün başlamasıyla birlikte Türk kavimlerinin hızlı bir şekilde batıya göçleri sonucunda imparatorluğun her iki kısmı da çok zor duruma düşmüştür. İmparatorluğun doğu kısmında etkili bir siyaset izlenerek bu kavimlerin çoğu batıya yönlendirilmiştir. Böylece imparatorluğun doğusu varlığını sürdürebilme açısından daha şanslı iken, Batı Roma İmparatorluğu kendini barbar kavimlerin istilası içinde bulmuş ve büyük bir yıkım dönemine girmiştir (Ostrogorsky 1999: 50-51).

Kavimler Göçünün Başlaması ve Hunların Batıya Göçleri

Göçler konusunda araştırma yapan bilim adamlarına göre hiçbir kavim keyfi olarak bulunduğu yerden bir başka yere hareket etmemiştir. Nitekim insan topluluklarının yaşadıkları yerleri terk edip buralardan geri dönmek üzere ayrılmaları hem toplum psikolojisi hem de ekonomik, siyasi, askeri buhranlara neden olmuştur. Bu nedenle tarih boyunca toplumlar zorlayıcı nedenlerden dolayı göç etme ihtiyacı hissederken nedensiz bir şekilde yerlerinden oynamamışlardır. Geniş alan-

lara yayılan Türk toplumunun göçleri de ciddi sebeplere dayanmaktadır. Genel olarak Türk göçleri ekonomik sıkıntılar, kuraklık, nüfus kalabalığı ve otlakların yetersizliği gibi nedenlere dayanmaktadır. Bu nedenlerden dolayı kendilerine daha uygun yurtlar bulmak amacıyla harekete geçen Türkler, bazen ekonomik açıdan daha fazla imkâna sahip bir başka Türk toplumuna saldırarak onları başka yerlere göçe mecbur bırakarak yeni göç dalgaları oluşturmuşlardır (Kafesoğlu 2013: 54-55). Bunun yanında siyasi olaylar da bu göçlerin başlıca nedenleri arasında yer almıştır. Tarih boyunca bir başka devletin esareti altında yaşamayı kabul etmeyen ve bağımsızlıklarına düşkün olan Türk toplulukları kendi bağımsız devletlerini kurmak için de zaman zaman göç etmeye ihtiyaç duymuşlardır. Kavimler Göçü olarak adlandırılan bu süreç Dünya tarihini ve Türk tarihini derinden etkilemiş, özellikle dönemin en büyük imparatorluğu olan Roma İmparatorluğu'nun iç ve dış politikalarını yönlendiren önemli bir etken olmuştur. Roma İmparatorluğu içeride yaşanan karışıklıklar, dini tartışmalar, ekonomik ve askeri sıkıntılar nedeniyle bu göçlere karşı etkili tedbirler alamamıştır. Ayrıca bu göçleri kaygıyla takip eden imparatorluğun olabilecekleri önceden tahmin etmesi de mümkün olmamıştır. Çünkü göçü etkileyen faktörlerin düzensiz bir şekilde tekrarlanması, göçün karmaşık bir hal almasına neden olduğu gibi sürekli hale dönüşmesine de neden olmuştur. Nitekim asırlar boyunca sürecek olan göç dalgaları hem Batı hem de Doğu Roma İmparatorluğu'nu tehdit etmeye devam etmiştir (Davies 2006: 243).

Asya Hun İmparatorluğu'nun iç karışıklıklar, Çin baskısı gibi nedenlerden dolayı dağılma sürecine girmesi ve bunun sonucunda Çin hâkimiyetine girmeyi teklif eden hükümdar Hohanyeh ile kardeşi Çiçi arasındaki anlaşmazlık, Orta Asya'da karışıklıklara neden olmuştur (Ögel 2003: 91). Güneyde Çinlilerin ve Doğuda Tunguzların saldırılarıyla saltanatları yıkılan ve düşman esaretini kabul etmeyen (Köprülü 2005: 76) Hun kabilelerinden bir kısmı Çiçi ile beraber batıya göç etmişlerdir. Talas boylarına yerleşen Çiçi ve kabilesi burada yeni bir siyasi birlik kurmuştur (Ögel 2003: 91). Ancak Çiçi M.Ö. 36 yılında Çin saldırıları sonucunda öldürülürken halkı da dağılık bir şekilde yaşamaya başlamıştır (Kafesoğlu 2013: 63).

Çin'in tabiliğine giren Hohanyeh'e bağlı kitleler ise bir süre sonra yeniden toparlanmaya başlasalar da iç anlaşmazlıklar nedeniyle Kuzey ve Güney Hunları olmak üzere ikiye ayrılmışlardır. Kuzeydekiler bağımsız bir devlet kurarken, güneydekiler Çin hâkimiyetinde kalmaya devam etmişlerdir (Kafesoğlu 2013: 64; Brion 2005: 54). Ancak kısa zamanda birçok şehir ve devleti idaresi altına alan Kuzey Hun Devleti yine Çin saldırılarının asıl hedefi olmak durumunda kalmış ve M.S. 155 yılında dağılmıştır. Dağılan devletin göç etmek zorunda kalan halkının bir bölümü batıya doğru hareket ederek daha önce bu bölgeye gelmiş olan soydaşları Çiçi Hunları ile birleşmiştir (Kafesoğlu 2013: 65; Kurat 2002: 13). Bu birleşik Hun kavminin 374-375 yıllarına kadar Kazakistan bozkırlarında yaşadıkları tahmin edilmektedir (Kafesoğlu 2013: 68). Daha sonra Avrupa Hun Devleti'nin temellerini atacak olan bu Hunlar teşkilatlanmalarını tamamladıktan sonra yeni yurtlar edinmek amacıyla batıya doğru harekete geçmişlerdir. Başlarında Balamir adlı liderlerinin önderliğinde Hunların 374-375 yıllarında İtil Nehri'ni geçerek Avrupa

önlerinde görünmeye başlamasıyla birlikte bölgedeki Gotlar ve Alanlar başta olmak üzere birçok kavim ani bir şekilde batıya doğru göç etmeye başlamıştır (Kurat 2002: 12-13; Kafesoğlu 2013: 80; Roux 2013: 70-71). Böylece birçok kavmin ve neredeyse bütün dünyanın kaderini değiştirecek olan ve tarih sayfalarına “Kavimler Göçü” olarak geçen büyük yer değiştirme hareketi başlamış olacaktır. Kavimler Göçü ile Türk varlığı Avrupa kıtasına kadar uzanma fırsatı bulurken, Avrupa’da yaşayan kavimlerin ve devletlerin de sosyal, siyasi, ekonomik vs. durumlarında da köklü değişikliklere neden olmuştur. Özellikle Büyük Roma İmparatorluğu bu göçler nedeniyle çok zor bir sürece girmiştir. İmparatorluğun doğu kanadı asırlar boyunca Türk akınları ile uğraşmak zorunda kalırken, batı kanadı yok olmaya maruz kalmıştır (Kurat 2002: 13).

Batı Roma İmparatorluğu’nun Çöküşü

Kavimler Göçü başladığı sırada Roma İmparatorluğu sürekli olarak dini mücadelelerle boğuşurken, sık sık yaşanan iç karışıklıklar, ayaklanmalar ve Sasanilerle şiddetli mücadeleler neticesinde ordunun gücü de gitgide zayıflamıştır. İmparatorluğun bu mücadeleler nedeniyle askeri alanda büyük harcamalar yapması ekonomik alanda da sıkıntılara neden olmuştur. Halkına ağır vergiler yüklemek zorunda kalan imparatorluk, içeride karmaşaya neden olan büyük bir kısır döngü içerisine girmiştir. Dolayısıyla Roma İmparatorluğu bu sırada siyasi, ekonomik, askeri, dini ve birçok sebepten dolayı zaten zayıf bir durumda iken, Sasaniler gibi güçlü bir düşmanın yanı sıra kuzey ve batı sınırlarında Kavimler Göçü ile gelen saldırılarla da uğraşmak zorunda kalmıştır. Birçok cephede birden savaşmak zorunda kalan Roma İmparatorluğu’nun aldığı tedbirler ise onu kurtarmaya yetmemiştir (Ostrogorsky 1999: 47).

Böyle bir ortamda Batıyı idare eden I. Valentinianus ile doğuyu idare eden kardeşi Valens arasında dini bakımdan zıtlık olması da imparatorluğun doğusu ile batısı arasında bağların gevşemesine neden olmuştur². Barbar istilaları imparatorluğun doğu kısmına nazaran batı kısmını fazlasıyla etkilemiştir. Bu dönemde daha üstün olan doğunun dayanmasına karşılık batı bu saldırılar ile yıkılma sürecine girmiştir (Lemerle 2004: 41). Saksonlar’ın Britanya’ya saldırımları, Alamanlar’ın Ren ve Neckar nehirlerini ele geçirme çabaları, Sarmatlarla Tuna bölgesinde yapılan şiddetli çatışmalar ve Gotların Tuna civarında görülmeleri gibi olaylar, imparatorlukta yaşanacak olan büyük buhranın habercisi olmuştur. Gotlar imparatorluk içerisinde tahribe başlamış ve bunlara Hunların katılmasıyla birlikte bütün Trakya

² Bu dönemde Romalılar Hz. İsa’nın tanrı ve insan vasıflarıyla ilgili olarak farklı görüşler nedeniyle anlaşmazlığa düşmüşlerdi. Bir yanda Hz. İsa’nın tanrı ve insan vasıflarının ayrı özellikler olduğunu savunan Arius mezhebi diğer yandan bu vasıfların birbirinden ayrılmaz olduğunu savunan monoteist mezhebi birbiriyle şiddetli çatışmalar içindeydi. Dolayısıyla siyasi ortam da bu dini tartışmalara göre şekilleniyordu. 325 yılında imparatorluğun doğusunda ve batısında bulunan bütün piskoposların ve din adamlarının katıldığı I. Genel konsülde İskenderiyeli bir din adamı olan Arius’un görüşü reddedilerek oğlun baba ile mahiyet bakımından aynı olduğu kabul edildi. Böylece bundan sonra dini alanda izlenecek politikaların da yönü belirlenmiş oldu. Bkz. Ostrogorsky 1999: 44.

barbarlar ile dolup taşmıştır. Bunun üzerine Valens düşmanları ile Edirne yakınlarında karşılaşmış ve 9 Ağustos 378'de Edirne savaşı adı verilen savaş ile Ostrogotlar tarafından desteklenen Vizigotlar'ın saldırılarıyla Roma ordusu bozguna uğramış, İmparator Valens bu savaşta ölmüştür (Ostrogorsky 1999: 48; Golden 2006: 103). Vizigotlar bu zaferden sonra Trakya'yı yağmalamışlar ve Peloponnes'e (Mora Yarımadası) doğru gitmişlerdir. Hunlar ise bugünkü Macaristan'a giderek Batı Avrupa'nın istilasına başlamışlardır (Kurat 2002: 19).

Valens'in Gotlar tarafından öldürülmesinden sonra İmparatorluğun doğu yakasını idare eden I. Theodosius, Gotların askeri güçle ortadan kaldırılamayacağını anlamıştır. İmparatorluğun içine düştüğü bu durumdan kurtulmasının tek çaresi olarak Gotlarla barış yapmayı ön görmüştür (Ostrogorsky 1999: 48). Gotların Balkanlar'ın gerisine sürülmesiyle birlikte imparator onlarla bir bağlılık antlaşması yapmıştır. Ostrogotlar Tuna Nehri'nin güneybatısına, Vizigotlar ise Trakya'nın kuzey kesimine yerleştirilmişlerdir. Bunlar tam bir özerkliğe sahip olmuşlar ve vergilerden muaf tutularak, yüksek miktarda savaşçılık ücretleri verilmiştir. Ayrıca imparatorluğa da askeri yönden yardım edecekleri sözü alınmıştır. Böylece Germen tehlikesinin önüne geçilmiş ve Germenlerin katılmasıyla birlikte Roma ordusu güç kazanmıştır. Ordunun gittikçe Germenleşmesi ve askeri birliklerin çoğunluğunun Germen olması, önemli kumandanlıkların da kısa zamanda Germenlerin eline geçmesine neden olmuştur. Ayrıca I. Theodosius'un Germen siyasetinin kötü sonuçlarından biriside devlet giderlerinin büyük ölçüde artması olmuştur (Ostrogorsky 1999: 48-49). Uzun süreden beri devam eden kargaşalar, aşırı harcamalar nedeniyle halka ağır vergiler yüklenmiştir. Bu nedenle halkın ekonomik durumu gündün güne zayıflamış ve geçim sıkıntısı başlamıştır (Gibbon 1987: 494-495).

I. Theodosius'un imparatorluğu oğulları arasında idari açıdan taksim etmesi de zamanla İmparatorluğun doğusu ile batısı arasındaki bağların gevşemesine neden olmuştur (Demirkent 2000: 137; Ostrogorsky 1999: 49). Doğuda Arkadius adına devlet işlerini yürüten naipleri ile batıda Honorius adına hâkimiyetini yürüten Stilicho arasındaki sürekli rekabet de bu gevşemede oldukça etkili olmuştur (Ostrogorsky 1999: 50).

Roma İmparatorluğu böylesine bir siyasi kaos içerisine girmişken, daha önceden başlamış olan Kavimler Göçü de etkisini göstermeye başlamıştır. Önlerindeki kavimleri batıya doğru iterek başta Alanlar olmak üzere Got kavimlerini yerlerinden oynatan Hunlar, imparatorluk için oldukça tehlikeli olmaya başlamıştır. 390-400 yılları arasında Hun tahtına çıkan Uldız döneminde, Attila dönemine kadar uygulanacak dış politika esasları belirlenmiştir. Buna göre Doğu Roma baskı altına alınacak, Batı Roma ile de iyi münasebetler içerisinde olunacaktır. Bu nedenle Bizans eyaletleri tahrip ve yağma edilip, ağır vergilere bağlanırken, Batı Roma İmparatorluğu ile dostça münasebetler kurulmuştur. Dolayısıyla Germen birlikleri tarafından sıkıştırılan Batı Roma İmparatorluğu, Hun ordularının yardımıyla ömrünü biraz daha uzatma fırsatı bulmuştur. Çünkü Trakya sınırlarında hâkimiyet kuran Uldız'ın Doğu Roma İmparatorluğuna saldırmamak için hiçbir

sebebi yok iken, batıya ilerlemek için kendisine engel teşkil edecek olan Germen kavimleri yok etmesi gerekiyordu. Nitekim bu noktada ise imparatorluğun batı yarısı ile ortak düşmana karşı ortak tavır alınması uygun görülmüştür. Bu yüzden Batı Roma topraklarına saldırarak huzursuzluk çıkaran barbar kavimler aynı zamanda Hunların da baş düşmanı sayılmıştır (Kafesoğlu 2013: 71-72). Nitekim Uldız'ın Tuna'ya ilerlemesiyle birlikte, Hunlardan kaçan Vizigotlar İtalya'ya kadar gelmişlerdir. Alarik idaresindeki bu tehlike Romalı kumandan Stilicho tarafından Nisan 402'de güçlkle önlenmiş ve Alarik yönünü tekrardan doğuya çevirmiştir (Kafesoğlu 2013: 72).

Arkadius'un saltanatı sırasında imparatorluğun başlıca sorunu Germen meselesi olmuştur (Vasiliev 1943: 113). Vizigotlar Alarik idaresinde ayaklanarak bütün Balkan yarımadasını tahrip etmişlerdir (Ostrogorsky 1999: 51). Arkadius, Vizigotlar'ı yeni topraklara yerleştirerek Alarik'ide *magister militum* (Roma ordularının Komutanı) olarak tayin etmek zorunda kalmıştır. Böylece Alarik'in yönü batıya çevrilerek tehlike bertaraf edilmeye çalışılmıştır (Lemerle 2004: 50; Vasiliev 1943: 113). Alarik 410 yılında Vizigotlar'ı İtalya'ya sokarak Roma'yı kuşatmış, senatonun görüşme ve altın teklifini reddederek (Herrin 2010: 56) birlikleri ile 10 Ağustos 410 yılında Roma'yı yağmalamıştır (Ostrogorsky 1999: 51). Bundan sonra Vizigotlar, Galya ve İspanya'ya giderek oraya yerleşmişler ve doğuda bir daha görülmemişlerdir (Lemerle 2004: 51).

Doğu Roma İmparatoru II. Theodosius (408-450) 423 yılında İtalya'ya bir ordu sevk etmiştir. Bunun sebebi ise Batı Roma İmparatorluk tahtına küçük yaşta bir çocuk olan III. Valentinianus'un çıkmasıdır. Dolayısıyla bu olay Batı Roma'yı Hunlara daha çok yaklaştırmıştır. Nitekim Batı Roma başkumandanı Aetius yardım için Hun hükümdarı olan Rua'nın yanına gitmiştir. 60.000 kişilik ordusu ile İtalya'ya yönelen Rua, savaşa girmeden çekilen Doğu Roma'dan ağır bir savaş tazminatı almıştır (Kafesoğlu 2013: 73-74). Bizans tarihçisi Priskos'un anlattığına göre II. Theodosius, yılda 350 libre altın ile Rua'dan barışı satın almıştır (Kafesoğlu 2013: 74). Rua'nın ani ölümüyle birlikte Doğu Roma İmparatorluğu rahat bir nefes almıştır. Ancak onların bu rahatlıkları çok kısa sürmüş, Attila ve Bleda'nın 434 yılında tahta çıkmasıyla Attila'nın şahsında çok daha güçlü bir düşmanla karşı karşıya kalmışlardır (Ahmetbeyoğlu 1995: 11; Kafesoğlu 1951: 194).

440'lı yıllarda Doğu Roma İmparatorluğu, Attila idaresindeki Hun devletinden gelen ağır bir siyasi buhrana uğrayarak, tahrip edici akınlarla sarsılmıştır. Doğu Roma İmparatorluğu ile yaptığı savaşlar sonucunda imzalanan antlaşmalar ile imparatorluğu siyasi, askeri ve ekonomik bakımdan zor duruma sokmuştur. Üstelik Attila'nın sık sık gönderdiği elçilik heyetlerine verilen hediyeler nedeniyle de ağır bir ekonomik bunalıma giren Doğu Roma İmparatorluğu, ülke zenginlerine baskı yaparak ellerindeki mallarını ve altınlarını almak zorunda kalmıştır (Ostrogorsky 1999: 53). Nitekim bu ağır yükümlülükler altında ezilen Doğu Roma İmparatoru II. Theodosius son çare olarak Attila'ya suikast düzenlemeyi planladıysa da bu plan başarıya ulaşmamıştır (Çapan 2015: 41-52). Dolayısıyla Attila Doğu Roma

İmparatorluğu ile yaptığı anlaşmalarla onları vergiye bağlayarak hâkimiyetini sağlamıştır.

Bundan sonra cihan hâkimiyeti idealine ulaşabilmek amacıyla 448'li yıllarda Attila, Uldız döneminde belirlenen dış politika esaslarından vazgeçerek batıya yönelmiştir (Ahmetbeyoğlu 1995: 14). Nitekim III. Valentinianus'un hâkimiyeti altındaki batıya yönelerek 451 yılında Galya'ya saldırmıştır (Ostrogorsky 1999: 53). Aetius, Attila karşısına Ostrogot ve Frank koalisyonundan oluşan bir ordu ile çıkmış (Davies 2006: 261), Batı Roma orduları büyük zayıf vererek geri çekilmiştir. Attila'nın bu savaşta yenilgi aldığı düşünülürse da aradan bir yıl geçmeden yeniden İtalya üzerine sefer düzenlemesi, onun kesin bir yenilgi almadığını göstermektedir. Ancak Attila'nın ordusunu salgın hastalıklar, kıtlık, kuraklık gibi tehlikelerden uzak tutmak, yıpratmamak ve daha güçlü bir orduyla yeniden dönmek gibi düşüncelerle geri çekildiği sonucuna varılabilir. Ostrogorsky'nin eserinde bahsettiği üzere Attila'nın mağlup edilmesi gerçeği yansıtmamaktadır (Ostrogorsky 1999: 53; Golden 2006: 105). Nitekim savaş alanından Aetius ve ordularının daha önce çekilmesiyle birlikte, kesin bir sonuç elde edilememiştir (Rasyoniyi 2008: 109). Attila, Galya seferinden sonra Tuna'ya çekilmiş ve ordusunu dinlendirmek ve gücünü toplamak için burada kışlamıştır (Grousset 2015: 91). Ertesi yıl İtalya'ya korkunç bir sefer düzenlemiş, (Ostrogorsky 1999: 53) çaresiz kalan Roma İmparatorluğu, her ne pahasına olursa olsun barış yapmak zorunda kalarak Papa Leo'yu Attila'ya göndermiştir. Papa Leo, Attila'dan Roma'yı bağışlamasını rica etmiş (Ahmetbeyoğlu 1995: 16) ve Attila'nın hâkimiyetinin göstergesi olarak ona çok miktarda altını da takdim etmiştir. Böylelikle Batı Roma İmparatorluğu'nu kendisine bağladığına inanan Attila, İtalya'dan çekilerek Tuna'nın gerisine dönmüştür (Ahmetbeyoğlu 2013: 143). Attila'nın, dünyanın başkenti sayılabilecek konumdaki Roma'ya saldırmak yerine Papa Leon'un kendisine vadettiği vergiyi ve Honoria'nın kendisine eş olarak verilmesini kabul ederek çekilmesi, Batı Roma'nın ömrünü yirmi beş yıl uzatmıştır (Grousset 2015: 91). Attila'nın 453'te şiddetli burun kanaması neticesinde ölümüyle (Kafesoğlu 1951: 196) ve oğulları arasında bir birlik sağlanamayışı nedeniyle Hunlar dağılmıştır. Bu durum dahi, imparatorluğun batı yarısının kötüye giden şartlarını düzeltmemiştir (Ostrogorsky 1999: 53).

Aetius'un 454 ve III. Valentinianus'un 455 yıllarında öldürülmelerinden sonra İtalya'da karışıklıklar çıkmıştır (Ostrogorsky 1999: 53). Franklar Galya'da, Vandallar Afrika'da hüküm sürmeye başlamıştır (Lemerle 2004: 52). Sonuç olarak imparatorluğun batı kesimi barbar hükümdarlar arasında taksim edilmiştir. 476 yılında Germen lider Odoaker'in, Batı Roma'nın son imparatoru Romulus Augustus'u tahtından indirip kendini imparator ilan etmesi, Batı Roma İmparatorluğu'nun sonunu hazırlamıştır. Bu tarihten itibaren Batı Roma İmparatorluğu toprakları üzerinde Ostrogotlar, Vizigotlar, Franklar gibi kavimler kendi krallıklarını kurmuşlardır (Vasiliev 1943: 132).

Sonuç:

Asya Hun Devleti'nin dağılmasından sonra Batı Türkistan dolaylarında yeniden teşkilatlanarak siyasi bir teşekkül haline gelen Hunların, Karadeniz'in kuzeyinden hareketle Avrupa'nın içlerine kadar gelmeleri Türk ve Dünya tarihinin akışını değiştirecek sonuçlar doğurmuştur. Aynı zamanda Hunların bu hareketi sonucu Got ve Germen kavimlerini de Avrupa'ya sürmeleri Roma İmparatorluğu'nun varlığını da tehlikeye düşürmüştür. Bu sırada merkezi otoritenin gittikçe zayıflaması nedeniyle doğudaki toprakları korumak amacıyla başkentin doğuya kaydırılması ve Konstantinopolis şehrinin kurulmasıyla Roma İmparatorluğu doğu ve batı merkezli bir imparatorluk haline gelmiştir. Başlangıçta siyaseten ve hukuken birbirine bağlı olan doğu ve batı zamanla birbirinden ayrılma eğilimine girmiştir. Nitekim I. Theodosius'un, her ne kadar da imparatorluğu bölme düşüncesi olmasa da kendi hanedanlığını tesis etmek amacıyla ölmeden önce imparatorluk topraklarını oğulları arasında taksim etmesi imparatorluğu giderek içinden çıkılmaz bir hale sokmuştur. Barbar akınlarının imparatorluğun hem doğu hem de batı yakasında sürekli olarak devam etmesine rağmen batı ve doğu imparatorları bu tehlike karşısında siyasi hırslar nedeniyle bir ittifak dahi yapamamışlardır. Nitekim Vizigot lideri Alarik'in Balkanlar'daki akınlarını durdurmak maksadıyla, doğunun imparatoru Arkadius'un, Alarik'e toprak ve unvan vermesi, Alarik'in doğudan uzaklaşarak batıya yönelmesini sağlamıştır. Sonuç olarak Alarik Roma'ya girerek burayı yağmalamıştır. Diğer bir örnekte de Arkadius'tan sonra doğunun imparatoru olan II. Theodosius, Roma'ya hükmetmek ve imparatorluğun sadece kendisine bağlı kalmasını sağlamak için henüz dört yaşındayken batının tahtına geçen III. Valentinianus'un üzerine askerlerini salmıştır. Bu barbar akınlarına karşı bir birliktelik oluşturma politikası gütmedikleri gibi kendi nüfuzlarını ve otoritelerini korumak uğruna diğerini tehlikeye atmışlardır.

Bu sırada Karadeniz'in kuzeyinden önlerindeki Alanlar ve Gotları batıya iterek Balkan sınırlarına dayanan Hunlar ise dış siyasetlerinin yönünü çoktan belirlemişlerdi. Buna göre Doğu Roma İmparatorluğu baskı altında tutulacak, Batı Roma İmparatorluğu ile ittifak içinde olunacaktı. Bu politikanın bir sonucu olarak Doğu Roma İmparatorluğu ile çetin mücadeleler içerisine giren Hunlar birçok kez Doğu Roma İmparatorluğu ordularını yenilgiye uğratarak onları vergiye bağlamayı başarmışlardır. Ancak hayatı boyunca en büyük ideali cihan hâkimiyetini gerçekleştirmek olan Attila, bundan sonra Batı Roma İmparatorluğu topraklarına yönelmiştir. Hunların dostluğu sayesinde Got kavimlerin tehlikesini bertaraf eden hatta bu sayede ömrünü en az yarım asır uzatan Batı Roma bu kez Attila'nın saldırıları ile iyice yıpranmıştır. Attila'nın Galya ve İtalya seferleri de imparatorluğun oldukça yıpranmasına neden olmuştur. Ayrıca bu zamana kadar Attila gibi güçlü bir müttefike sahip olan Batı Roma İmparatorluğu'nun bu müttefikini kaybetmesi de askerî açıdan zor duruma girmesine neden olmuştur. O zamana kadar Batı Roma İmparatorluğu'na saldırıya geçecekleri anda Attila'nın ordularıyla harekete geçtiğini söylemek bile Germen kavimlerin geri çekilmesine neden olmuştur. Ancak bu önemli müttefikin kaybedilmesi imparatorluğun saldırılara açık konuma gelmesine neden olduğu gibi varlığını sona erdirmiş ve toprakları üzerinde irili ufaklı birçok devlet kurulmuştur.

Kaynakça:

AHMETBEYOĞLU, Ali, (1995), *Greک Seyyahı Priskos (V. Asır)'a Göre Avrupa Hunları*, İstanbul, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları

AHMETBEYOĞLU, Ali, (2013), *Avrupa Hunları*, İstanbul, Yeditepe Yayınevi

ATLAN, Sabahat, (2014), *Roma Tarihi'nin Ana Hatları*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları

BASIK, Celâlettin, (2013), *Hiç Bizans Olmadı Romulus'tan Fatih'e Roma Devleti, cilt: 1*, İstanbul, Türkmen Kitabevi Yayınları

BRION, Marcel, (2005), *Asya ve Avrupa'da Hunlar*, (Türkiye Türkçesine Aktaran: M. Reşat Uzmen), İstanbul, Çatı Kitapları

ÇAPAN, Fatma, (2015), "Avrupa Hun Devleti'nin Büyük Hükümdarı Attila'ya Suikast Girişimi", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 217, s. 41-52.

DAVIES, Norman, (2006), *Avrupa Tarihi*, (Türkiye Türkçesine Aktaran: M. Ali Kılıçbay) Ankara, İmge Kitabevi Yayınları

DEMİRCİOĞLU, Halil, (2015), *Roma Tarihi*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları

DEMİRKENT, Işın, (2000), "1082-1302 Yılları Arasında Bizans-Venedik İlişkilerine Kısa Bir Bakış", *Tarih Dergisi*, Sayı: 36, s. 137-154.

GIBBON, Edward, (1987), *Roma İmparatorluğu'nun Gerileyiş ve Çöküş Tarihi*, Cilt: 2-3, (Türkiye Türkçesine Aktaran: Asım Baltacıgil), İstanbul, Bilim Felsefe Sanat Yayınları

GOLDEN, Peter B., (2006), *Türk Halkları Tarihine Giriş*, (Türkiye Türkçesine Aktaran: Osman Karatay), Çorum, Karam Yayınları

GÖMEÇ, Sadettin, (2011), "Türk Tarihinde Sek El -Çık- Çiğil Meselesi", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, Cilt: 18, Sayı: 2, s. 49-60.

GROUSSET, René, (2015), *Stepler İmparatorluğu*, (Türkiye Türkçesine Aktaran: Halil İnalıcık), Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları

HERRIN, Judith, (2010), *Bizans Bir Ortaçağ İmparatorluğunun Şaşırtıcı Yaşamı*, (Türkiye Türkçesine Aktaran: Uygur Kocabaşoğlu), İstanbul, İletişim Yayınları

İPLİKÇİOĞLU, Bülent, (2007), *Hellen ve Roma Tarihinin Anahatları*, İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları

KAFESOĞLU, İbrahim, (1951), "Szasz Bela, A Hunok Története Atilla Nagykirály (Hun Tarihi)", *Türkiyat Mecmuası*, Cilt: 9, s. 189-198.

KAFESOĞLU, İbrahim, (2013), *Türk Milli Kültürü*, İstanbul, Ötüken Yayınları

KÖPRÜLÜ, Mehmet Fuat, (2005), *Türkiye Tarihi Anadolu İstilasına Kadar Türkler*, Ankara, Akçağ Yayınları

KURAT, Akdes Nimet, (2002), *IV.-XVIII. Yüzyıllarda Karadeniz Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri*, Ankara, Murat Kitabevi Yayınları

LEMERLE, Paul, (2004), *Bizans Tarihi*, (Türkiye Türkçesine Aktaran: Galip Üstün), İstanbul, İletişim Yayınları

OSTROGORSKY, Georgy, (2015), *Bizans Devleti Tarihi*, (Türkiye Türkçesine Aktaran: Fikret Işıltan), Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları

ÖGEL, Bahaeddin, (2003), *İslamiyetten Önce Türk Kültür Tarihi*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları,

PONTING, Clive, (2011), *Yeni Bir Bakış Açısıyla Dünya Tarihi*, (Türkiye Türkçesine Aktaran: Eşref Özbilen), İstanbul, Alfa Yayınları

RASONYI, László, (2008), *Tarihte Türklük*, (Türkiye Türkçesine Aktaran: H. Ziya Koşay T. Andaç, N. Uğurlu), İstanbul, Örgün Yayınevi

ROUX, Jean Paul, (2004), *Türklerin Tarihi Pasifik'ten Akdeniz'e 2000 Yıl*, (Türkiye Türkçesine Aktaran: Aykut Kazancıgil, Lale Arslan), İstanbul, Kabalcı

VASILIEV, Aleksandr, (1943), *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, (Türkiye Türkçesine Aktaran: A. Müfid Mansel), Ankara, Maarif Matbaası